

KŘESŤANSKÁ REVUE A VÝZVY SOUČASNOSTI

Nemám rád posedlost výročími, ani v osobním životě. Křesťanská revue byla za první republiky docela zajímavým časopisem, ale připomínat si jejich všech osmdesát let asi nelze bez značné dávky sebekritického vědomí a svědomí těch, co jí byli blízko po válce. Skutečnou inspirací může pro nás dnes být jen to první období, které trvalo jen něco málo přes deset let, řekněme do Mnichova. Bylo to období stále se prohlubující krize evropské a světové, ale také vnitřní krize našeho nového státu a všech našich společenských, národnostních, a žel i církevních a náboženských vrstev a uskupení. Náležitě porozumět naší dnešní situaci jak domácí, tak evropské a světové nelze po mém soudu bez porozumění přinejmenším všemu tomu, k čemu došlo ve dvacátém století, ale dokonce i v celé tzv. moderní době.

Zejména tomu jsem se hlavně po válce začal učit u těch mimořádných osobností, které určovaly atmosféru kolem Akademické Ymky (což bylo především křesťansky orientované studentské hnutí s centrem v Ženevě, na rozdíl od amerického, po celém světě rozšířeného hnutí „mladých křesťanských mužů“ tzv. „velké“ Ymky; jenom u nás totiž došlo k tak úzké spolupráci obou organizací, které nebyly dost rozlišovány, ačkoli jinde ve světě je nikdo nezaměňoval). Rozhodující, přímo vůdčí postavy, bez nichž si to zmíněné první období našeho časopisu nelze vůbec představit, byly po mém soudu čtyři, i když zakládajícími vůdci byli jen dva vysokoškolští učitelé, totiž filosof s přírodovědeckými základy, Emanuel Rádl, a theolog s filosofickými základy, Josef Lukl Hromádka. Bez sekretáře velké YMCA Jaroslava Šimsy by ovšem to mnoholeté působení studentského hnutí i časopisu jistě nebylo možné, anebo by vypadalo jinak. Právě jeho chci ocitovat, abych jmenoval toho čtvrtého muže, který tu musí být zmíněn, totiž Tomáše G. Masaryka. A rozumí se samo sebou, že to bude v souvislosti na výsost závažné.

„V zápase o budoucnost svobody musíme si být stále vědomi zejména dvou věcí: že pravda je víc než svoboda, a že obojí je vázáno na ‚mé svědomí‘.“

„Proto bude naším prvním úkolem, abychom jdouce ve stopách svých učitelů, T. G. Masaryka a Em. Rádla, vymanili dost zřetelně humanitu a svobodu z oblasti ‚těla a přírody‘.“ (KR 18.6.1936, s. 270.)

Jaroslav Šimsa to napsal do posledního čísla 9. ročníku KR, tj. v době, kdy první prezident, již delší dobu nemocný, rezignoval a jako druhý byl zvolen Edvard Beneš; kdy Rádl byl už druhým útokem nemoci vyřazen z práce; kdy v Německu už třetím rokem vládl Adolf Hitler a nacisté; a kdy kolem hranic našeho státu sílily profašistické politické síly, které se shlížely v italském a nastupujícím španělském fašismu a německém nacismu. Rád bych se proto nyní zeptal: v jakém smyslu můžeme dnes prohlásit něco podobného, co napsal Hromádka v názvu svého článku, zahajujícího 10. ročník KR, totiž že „Náš program se nemění“? Už tenkrát se situace pronikavě změnila oproti té době, kdy Rádl s Hromádkou s časopisem začínali; Hromádka to ostatně sám připomíná. Dnes je po dalších 70 letech situace změněna ještě víc, a nejenom po vnější stránce. Prošli jsme mnoha obtížnými dekádami a nemůžeme si nalhávat, že bez opětovných selhávání. Víme ještě každý z nás, co to je osobní svědomí, tj. ono Šimsou zmíněné „moje svědomí“? Víme ještě, co to je svoboda, která není od přírody, ale které se každý z nás musí osobně vždy znovu odvažovat? A víme dost dobře, co to je ta „pravda“, která není pouhou

shodou s „fakty“, ale která je víc než svoboda, a přece pro svobodu není omezením, nýbrž je jejím základem a zdrojem?

Pokud si opravdu ještě dnes chceme Masaryka, Rádlu, Hromádku a Šimsu zvolit za své předchůdce a učitele, a pokud na ně upřímně chceme navazovat, musíme si uvědomit, že vlastně všichni čtyři byli v tom, co chtěli uskutečnit a čeho chtěli dosáhnout, povážlivě *neúspěšní*. Masaryk chtěl reformovat Rakousko, a nakonec ho pomohl rozbit. Chtěl celou „novou Evropu“, zejména pak federaci malých států mezi Německem a Ruskem, která by čelila možné agresii z obou stran, ale zůstala mu z toho jen „Malá Dohoda“ a republika plná vnitřních napětí a konfliktů, národnostních, náboženských i sociálních. Rádl se odvrátil od úspěšné kariéry přírodovědce, dal se „na politiku a na tu filosofii“, vzal si – podle Patočkova vyjádření – „republiku na svědomí“; a pak se zhroutil, když viděl, jak se blíží katastrofa. (Patočka se ještě za jeho života – po Mnichově – vyjádřil, že byl „bez nezdolného masarykovského zdraví“ a že byl „izolován svým příliš samostatným a osamělým myšlením i jeho odstrašující výpravou“, takže „zůstal bez širšího vlivu“.) Hromádka i s rodinou emigroval a po celou válku zůstal ve Spojených státech, a definitivně se vrátil až několik měsíců před komunistickým pučem (s dost jasným vědomím, k čemu dojde), stal se pak členem Ústředního akčního výboru, jezdil jako „bojovník za mír“ po celém světě, později dostal Leninovu cenu míru, a dnes o něm kdejaký primitiv mluví a píše jako o „kolaborantovi“. Jaroslav Šimsa neemigroval (ač byl také zván do Spojených států), ale pracoval v odboji, byl uvězněn a pak byl přesunut do koncentráku, kde zemřel krátce před koncem války (ještě před ním přišli o život další sekretáři velké Ymky, a také celá řada členů Akademické Ymky i Ymky). Někdy uvažuji o tom, že to snad bylo Šimsovo „štěstí“; komunismus by býval po mém soudu stejně nepřežil. – My jsme však přežili: Akademická Ymka byla po válce na několik let obnovena (to zase bylo štěstím pro nás pamětníky), a pak se na Hromádkovo doporučení a přímo naléhání sama „rozpustila“. Dalšího vydávání Křesťanské revue se ujala Komenského bohoslovecká fakulta, zajisté pod vedením děkana, a Hromádka přihlížel, jak se jeho příčinniví (a skutečně kolaborující) „žáci“ na fakultní půdě i v církvi usilovně snaží, aby „se nedostali do konfliktu se zákony“. Pokud mohl, intervenoval Hromádka v mnoha případech, držel nad řadou aktivit svůj „deštník“ (vzpomeňme na Jircháře!), ale ke skutečnému „odporu“ a snad i pochopení vlastních omylů se odhodlal až po vojenské intervenci; krátce potom zemřel. (Nemohu tu nevzpomenout na anglického husitu Petra Payna a jeho slavnou řeč před Zikmundem o tom, jak vítězí Pravda.)

Napsal jsem tyto věty po nemalém váhání, ale přece jen záměrně. Vzpomínat na nějaké pozitivní stránky a snad zásluhy osmdesáti let (za války přerušeno) vycházení časopisu dnes prostě nestačí. To ponechme příštím historikům, kteří se už ze své profese zabývají tím, co bylo (a už není). My si musíme především ujasnit, zda můžeme a zda chceme nadále považovat odkaz Masarykův, Rádlův, Šimsův a celé řady dalších jejich spolupracovníků a pak následovníků za něco, co i nás osobně oslovuje, z čeho můžeme čerpat nejen poučení, ale zejména schopnost se orientovat v nových a nových situacích, kdy už nikoho z nich nemůžeme jen prostě napodobovat, ani z nich jen příležitostně citovat, ale především se jimi nechat inspirovat, a hledat i dnes kořeny a zdroje tam, kde je hledali i oni. Jinak řečeno, zda můžeme i dnes opravdově a na „své svědomí“ žít z toho, z čeho žili i oni.

V něčem se totiž přece jenom naše situace trochu podobá té jejich, a to v tom, že nadále žijeme v té hluboké krizi klasických evropských tradic, v níž už žili také oni. Oni se té mnohostranné krizi pokoušeli bránit a čelit, a na první pohled se zdá, že toho moc nezmohli. Dělal to opravdu špatně? Můžeme se obrátit na někoho jiného, kdo by nám dnes a zde mohl pomoci porozumět situaci lépe a dosáhnout „lepších“ výsledků? – Aby to nebyla otázka jen řečnická, rád bych zakončil jednou Rádlovou myšlenkou, která se mi zdá být dostatečně provokativní, aby oslovila i tu „ušlechtilou kobylu“ dnešní české POLIS, která se stále ještě dost neprobrala ze své ospalosti. Rádl vyslovil (1924, tedy ještě před startem KR)

„... přesvědčení, že reformace náboženská na počátku nového věku, tedy husitství, luterství, kalvínské, byla jenom jednou fází velikého reformačního hnutí, zachvativšího předně náboženství, ale pak i všechna zřízení občanského života, hnutí, které po třicetileté válce sice na nějakou dobu ochablo, ale vzplanulo znova v osvícenství, ve francouzské revoluci, ve filosofických, vědeckých, kritických, sociálních, politických hnutích předešlého století; kritika bible, útoky na katolictví, pozitivismus, materialismus a také marxismus jsou, hledíme-li na ně ze stanoviska náboženského, jen různé formy moderního hnutí reformačního, pokusy prudce zavrhnoucí staré přežitky, ale často velmi neobratně tápající po nových formách života a myšlení. Dosud žijeme v této reformaci; i jde v úvahách o poměru marxismu k náboženství o to, pochopiti, co bylo v marxismu jen časového, podmíněného náhodnými okolnostmi doby, a co v něm tvoří trvalé zreformování našeho života náboženského.“

Tahle slova jistě popudí kdekoho. Mám při tom chuť si začít malovat něco do písku u nohou, a navrhnout podrážděným kritikům, aby ten, kdo nikdy „nekolaboroval“ (ani dnes), hodil kamenem „kulturní fráze a gestem rozhořčení a zavržení“ jako první. Nicméně velikou částí odkazu těchto našich „učitelů“ je také požadavek neumdlévající kritičnosti, která jen nesrovnává („nekomparuje“), ale za něco pozitivního sama ručí.

Byl to také Jan Patočka (který nejednou rovněž použil Hromádkova „deštníku“), který těsně před válkou prohlásil následující: „Nenahraditelnými zdroji duchovních fondů jsou velké osobnosti. Ty však nelze získat, jsou darem milosti. Prostředky duchovního boje, které máme k dispozici, jsou druhu intelektuálního a mravního. Musíme se snažit o větší přesnost a pružnost svého myšlení a musíme podstoupit silnější vnitřní kázeň.“ Jsem přesvědčen, že takovými velkými osobnostmi, které nám byly „darovány z milosti“, jsou všichni čtyři jmenovaní významní muži. Masaryk navazoval na předchůdce (šel dokonce až k české reformaci), ale neváhal je kritizovat. Rádl i Hromádka se oba hodně učili u Masaryka, ale oba ho také nemálo kritizovali. Jaroslav Šimsa představuje velkou „kritiku“ obou přímo svým životem. A proto také my musíme je všechny co nejlépe poznávat, studovat je, učit se u nich, ale také ostře vidět jejich meze a chyby vedle všeho toho, co od nich přijímáme. Rádl i Hromádka mají jednu velkou *výhodu* proti Masarykovi, totiž že se nestali postavami oficiálními (jen Hromádka trochu pochroumal svou prorockou tvář, když se – žel – po jistou dobu poněkud „etabloval“). Teď už to závisí jen na nás, zda znovu nezklameme a nenecháme cenná semena nezasetá a pak nezalévána. Jako první závazek k výročí, na něž právě vzpomínáme, bychom si měli dát nové přečtení a prostudování zejména těch předválečných ročníků Křesťanské revue.

(dopsáno 12. 11. 2007)

[asi 6 norm. stran]